

האם ילדינו באמת אינם קוראים?

מאת: יעל דר

כבר זמן רב שאנחנו דואגים לעתיד הקריאה. למעשה, מבוגרים מעולם לא היו מרוצים מִקצב הקריאה של הילדים והנוער או מאיכותה. בתקופות מסוימות אפשר היה להכריח לקרוא "ספרות טובה", ואפשר היה לאסור בתכלית האיסור על קריאת "ספרות קלוקלת". משנות השישים והשבעים זה כבר פחות מקובל, ואנשי החינוך מנסים אין ספור שיטות כיצד לחבב את הקריאה על הדור הצעיר. הייתי רוצה לנצל את הבמה הזאת לשאול שאלת תם: האם באמת ילדים לא קוראים? האם הם באמת קוראים פחות מכפי שקראנו אנחנו?

נתחיל את הבדיקה בפעוטות. מהיכרות עם ספרות הילדים שרואה אור בשנים האחרונות אני יכולה לקבוע בוודאות: מעולם לא שגשג מדף ספרי הפעוטות כל כך. יותר מכך, מעולם לא הסתמנה נכונות רבה כל כך של הורים לקרוא לילדיהם את המיטב. יותר הורים מצטרפים להרצאות על ספרות ילדים. הם מתעניינים במדורי הביקורת, הם קונים ספרים ושואלים ספרים מהספריות הציבוריות שליד הבית. גם הגננות מודעות לצורך להתעדכן בספרות הילדים, ויש שנרשמות לקורסים ולהשתלמות בנושא.

הפעוטות גם מוצפים בקלטות ספרותיות שבהן קוראים להם קריינים, מקצועיים יותר ומקצועיים פחות, מתוך הספרות ויש גם קלטות אודיו ומשחקי מחשב שמתוכם בוקע קולו של קריין הקורא סיפור.

הפעוטות, אם כן, מכוסים. הספרות היא חלק מהעולם שלהם, עד כדי כך שמבחינתם כל טקסט כתוב הוא סיפור.

בגיל תחילת הקריאה משתנה מינון הספרות בתפריט הקריאה של הילדים. הילדים עסוקים בערך כשנתיים בתירגול מיומנות הקריאה שלהם, והם לא תמיד מסוגלים לקרוא קריאה ספרותית איכותית. הורים ומורים רבים מדי זונחים בשלב הזה את תפקיד המתווך הספרותי, כך שלעיתים קרובות הספרות נופלת קורבן לקשיים הטכניים של הקריאה.

יחד עם זה יש לציין שהוצאות הספרים מוציאות ספרות 'ראשית קריאה' טובה, ויותר ויותר הוצאות משכילות להוציא ספרים שהם גם פשוטים לקריאה מבחינה טכנית וגם מעניינים מבחינה רגשית ואסתטית.

אך גם אם לא כל הילדים עסוקים בקריאת ספרות בשלב לימוד הקריאה, אפשר לקבוע כי כל הילדים עסוקים בקריאה אינטנסיבית מאוד. הם קוראים את שלטי

הפרסומות ברחובות, הם קוראים את אריזת הקורנפלייקס, הם מתחילים לקרוא כתוביות בטלוויזיה ובקולנוע, והם קוראים מתוך חוברות הלימוד שלהם בכיתה. הקריאה האינטנסיבית הזאת ממשיכה וביתר שאת - גם כאשר הילדים גמרו לתרגל את מלאכת הקריאה. הילדים הגדולים קוראים המון. ראשית, הם קוראים בבית הספר, ויש לי חשד שבבית הספר לא תמיד מבחינים בין קריאה ספרותית לבין קריאה אוריינית, ומדגישים דווקא את הבנת הנקרא על חשבון הפנמת הנקרא, שהיא, לתפישתי, קריאה הרבה יותר מורכבת.

אחרי הלימודים הילדים קוראים באינטרנט, הם קוראים כתוביות של סרטים, הם קוראים עיתונים, הם קוראים טקסטים לימודיים להכנת שיעורי הבית, הם קוראים את מועדי הגעת האוטובוסים. כל העולם שלהם מלא מלים, ובכל זאת, נכון יהיה לומר שהם קוראים מעט מאוד ספרות.

האינפלציה הזאת בקריאה מזיקה לקריאה הספרותית לא פחות משמזיקים הטלוויזיה והמחשב, אויביה המסורתיים. אחרי שמונה, תשע, עשר שעות קריאה, מי באמת יכול לקחת ספר למיטה ולקרוא קריאה ספרותית?

לכן, זהו המקום לשטוח בפני כל מי שמתווך בין הספרות לבין התלמידים: בין אם המדובר בהורים, במורים ובספרנים, ובין אם המדובר במורים במכללות להוראה ובמתכנני תוכניות הלימוד: בתוך מבול הטקסטים ושיטות ההוראה השונות, שחלקן באמת מעולות, אל תשכחו את הספר עצמו. הקראת סיפור בכיתה אין לה תחליף בכל הקשור לפיתוח רגישות לטקסט הספרותי. עוד לפני שאנחנו מתחילים לדבר ולנתח, עוד לפני שאנחנו מציירים או עושים טבלאות, צריך להפנים את הסיפור.

לקרוא ולשתוק, לזה אני מתכוונת. ואני רוצה להעז ולומר שמדי פעם די בכך. מדי פעם מספיק שהסיפור סופר, מספיקה החוויה ששום ניתוח לא יוכל להכילה.

לשם כך לא צריכים תקציבים ולא צריכים ספרי לימוד חדשניים. אך צריך לדעת לקרוא סיפור לפני קהל. לצערי, לא ידוע לי על בתי ספר להוראה בישראל שמועידים קורסים לפיתוח היכולת להציג ספרות לפני קהל. לא כולם נולדים עם כישורים דרמטיים, לא כולם יודעים כיצד מפיקים את המקסימום מהקול, לא כולם יודעים שכדאי מאוד לשמור על קשר עין עם המאזינים, גם כאשר קוראים מתוך ספר, ולא כולם יודעים מתי לנשום ומתי לעשות פאוזות ארוכות יותר. זוהי תורה שלמה, וכדי שגננת ומורה יוכלו למלא בהצלחה את משימת התיווך שהן לקחו על עצמן, הן צריכות לדעת את סודות ה"סטורי טלינג" על בוריים.

את הסודות הללו אפשר אחר כך להנחיל גם לתלמידים. ילדים שיתרגלו הקראת

סיפור בפני כיתה יעשו, תוך כדי בחירה באיזה טון לנקוט, אינטרפרטציה במלוא מובן המלה. תגובות הקהל הן, כמובן, עוד אינטרפרטציה, והתוצאה של כל זה יכולה להיות פוליפוניה נהדרת של פרשנויות.

תנו לסיפור לדבר. תנו לו להשמיע את קולו. ילדים ששמעו עשרה או חמישה עשר סיפורים מוקראים במשך השנה הם ילדים עם השכלה ספרותית נדירה. הם יודעים שספר נועד בראש ובראשונה לחלחל פנימה, בלי לרצות אף אחד ובלי לתעל אותו לכל מיני כיוונים. הם יודעים שסיפור נועד לנו, לכל אחד מאתנו באופן אישי. לחזק אותנו, לענג אותנו, להצחיק אותנו ולעורר תהיות, שאלות ואף מעשים.

פתחנו בשאלה האם ילדינו באמת אינם קוראים. ילדינו קוראים בלי סוף, אך הם אינם קוראים במובן האינטימי של המלה. כלומר, הם אינם קוראים ושותקים. את זה אולי שכחנו ללמד אותם.

דברי שר החינוך לשעבר: אהרן ידלין

אפתח בברכה נרגשת למפעל החינוכי החשוב - הרבעון "ספרות ילדים ונוער", היוצא לאור זה 25 שנה - חצי יובל. והוא יוצא לאור בשיטתיות ובהקפדה על לוח זמנים מדויק ועל איכות ספרותית וחינוכית. ואכן, הודות להקפדה זו היגענו בשנת ה-25 לחוברת המאה. כה לחי!

הרבעון "ספרות ילדים ונוער" הוא מפעל שאין ערוך לחשיבותו, באשר הוא מטפל בתחומים השונים של ספרות ילדים ונוער - עיון ומחקר, היסטוריה ומגמות ביצירה הספרותית, ביקורת ומיתודה להדרכת מורים, מה נעשה במרכזים שונים בספרות הילדים, תרגומים ונושאים ייחודיים והעיקר - מ'מדף הספרים' וסקירת ספרים חדשים. כרבעון רב נושאי הוא ממלא שליחות חיונית בעידוד הקריאה ובשימת דגש חזק על הספרות כגורם חשוב במשפחה ובמערכת החינוך.

אני מברך נאמנה את כל חברי המערכת ואת היועצת המדעית, ד"ר מירי ברוך וברכת יישר כוח ויישר רוח - ברכה מיוחדת ולבבית - נתונה לעורך הרבעון - מר גרשון ברגסון.

פגשתי את מר ברגסון, עם כניסתי למשרד החינוך והתרבות כסגן שר, לפני כ-35 שנים. דומני שברגסון היה אז - מעבר למעמדו כמומחה לספרות ילדים - מנהל מחוז ירושלים. פעלנו יחד בשדה החינוך - עד לסיום כהונתי כשר החינוך והתרבות, לפני למעלה מ-20 שנה. וראוי לציין כי הרבעון התחיל את דרכו ב-1974, עם כניסתי לתפקידי כשר החינוך והוא זכה לתמיכתי המתמדת.